

2008 KÜRESEL MALİ KRİZİNİN KOBİ'LERE ETKİLERİ İZMİR'DE FAALİYET GÖSTEREN KOBİ'LERE YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA

Yrd. Doç. Dr. Gönül ALKAN*

ÖZ

2007 yılının ilk yarısında dünyanın en büyük ekonomisi olan ABD'de başlayan ve daha sonraki süreçte dünyayı da etkisi altına alarak büyüyen 2008 Küresel Mali Krizi, Türkiye ekonomisine de büyük ölçüde yansımıştır. Katma değere önemli katkıları olan Türkiye'deki KOBİ'ler de bu süreçten olumsuz etkilenmiştir. Bu çalışma, 2008 Küresel Mali Krizinin İzmir'deki küçük ve orta ölçekli işletmelere etkilerini ortaya koymak amacıyla yapılmıştır. İzmir'de bulunan KOBİ'lere anketler yoluyla ulaşılarak kriz sürecinden ne kadar etkilendikleri, aldıkları önlemler ve beklentileri sorulmuştur.

Araştırma kapsamındaki KOBİ'lerin büyük çoğunluğu gerek karlılık gerek kapasite açısından kriz sürecinden etkilenmiştir. KOBİ'lerin genelde kriz önlemi olarak işten çıkarma, personelle ilgili diğer giderleri azaltma, çalışma sürelerini kısaltma ve maaş zamlarını erteleme yöntemlerini uyguladıkları belirlenmiştir.

Anahtar sözcükler : Küresel kriz, KOBİ, 2008 küresel krizinin KOBİ'lere etkileri.

ABSTRACT

At the first half of the year '2007' the fiscal crisis of 2008 leading in U.S.A-which has the largest economy of the world- and spreading over the rest of the world, have influenced the economy of Turkey, too. SME's in Turkish Economy have been affected this crisis. The main aim of this research is to determine the effects of 2008 globally financial crises on the Small and Medium Size Enterprises (SMEs) in İzmir. As a result of the research, it can be concluded that SME's as part of this research, have been affected this crisis significantly. A great many of SME's have experienced a decrease in their orders, rate of capacity utilisation and capacity of employment.

* Dokuz Eylül Üniversitesi İzmir Meslek Yüksekokulu Muhasebe Programı
gonul.ipek@deu.edu.tr

1. GİRİŞ

Küçük ve orta ölçekli işletmeler (KOBİ) ekonomik sistemin dinamosu, esnek ve en önemli unsurlarıdır. KOBİ'ler oransal olarak ülke içindeki büyük işletmelerden daha fazla katma değer yaratmaktadır.

Dünya genelinde özellikle 1980'li yıllarda artarak devam eden globalleşme ve finansal liberalizasyon süreci, beraberinde değişen koşullara ve yeniliklere hızla uyum sağlayabilen işletmelerin önemini arttırmıştır. Büyük ölçekli işletmelerin ekonomik ve siyasî konjonktürdeki değişmeler karşısında hareket kabiliyetinin sınırlı olması, teknolojiye en son gelişmelerin bu işletmelere adaptasyonunun maliyetinin yüksekliği nedeniyle uyum sorununun yaşanması, ekonomide meydana gelen değişikliklere uyum sağlama esnekliği, yüksek ve konjonktürel dalgalanmalara, ekonomik ve mali krizlere karşı daha esnek olan, ekonomik ve sosyal yaşamın temel istikrar unsurlarından biri olan KOBİ'lerin dünya genelinde önemini daha da arttırmıştır¹.

Amerika Birleşik Devletlerinde başlayan ve dev Amerikan ekonomisine başkaldıran 2008 küresel mali krizi ABD'nin enflasyon mu yoksa işsizlik mi sorusuna enflasyon yanıtını vermesiyle başladı. Küresel dünya bu yanıtla birlikte yeni bir mali krizle daha tanıştı ve hala bu krizin etkilerini yaşıyor. "Mortgage krizidir biz de mortgage yok biz ucuz atlatırız" diyenlerin veriler gösteriyor ki Türkiye bu krizden beklenenden çok daha fazla etkilendi.

Bu bağlamda bu çalışma 2008 küresel mali krizinin Türkiye'nin üçüncü büyük kenti olan İzmir'de faaliyet gösteren KOBİ'lere etkilerini belirlemek, alınan önlemleri ve kriz sürecindeki beklentilerini araştırmak amacıyla yapılmıştır. Çalışmada öncelikle KOBİ'lerin ekonomideki yerine ve önemine değinilecektir. Ekonomik krizler ve KOBİ'lere etkileri incelendikten sonra araştırma bulguları değerlendirilecektir.

2.MALİ KRİZ KAVRAMI VE KRİZ SÜRECİ

Kelime anlamı olarak kriz, herhangi bir mal, hizmet, faktör veya döviz piyasasında fiyat ve miktarlarda kabul edilebilir bir değişme sınırının dışında gerçekleşen dalgalanmalar biçiminde tanımlanmaktadır². İşletmelerin hayatları boyunca çeşitli dönemlerde karşılaşılabilecekleri kriz, Dinçer'e göre beklenilmeyen ve önceden sezilmeyen, çabuk cevap verilmesi gereken, örgütün önleme ve uyum yöntemlerini yetersiz hale getirerek, mevcut değerlerini, amaçlarını ve varsayımlarını tehdit eden gerilim durumudur³. Kriz, bir ekonominin temel dengelerinde ortaya çıkan sürdürülemez yapılanmanın "onarımı" için kendiliğinden oluşan dalgalanmadır⁴. Kernisky ise krizi, öncesiyle ve sonrasıyla, işletmeler ve genel ekonomi üzerinde birçok kalıcı etki bırakabilen olgular olarak ifade etmektedir⁵. Bir kriz durumundan söz edilebilmesi için oluşan durumun örgütün önemli hedeflerinin birini ya da daha fazlasını tehdit etmesi, önemli ölçüde dönüşüme uğramadan önce, kısa bir karar süresine

¹ Erçel, Gazi, "Enflasyonu Düşürme Programı ve Küçük ve Orta Boy İşletmeler", *Ekonomik Forum Dergisi*, S:9, Yıl:7.2000.

² Güloğlu ve Altınoğlu, Bülent, Ender, Finansal Serbestleşme Politikaları ve Finansal Krizler : Latin Amerika, Meksika, Asya ve Türkiye Krizleri. İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi. Sayı 27. Ekim.2002.

³ Dinçer, Ömer, Stratejik Yönetim ve İşletme Politikası, 2. Baskı., İstanbul: Timas Yayınları.1992.

⁴ Karluk, Rıdvan, Güneydoğu Asya ve Rusya Krizi Karşısında Türkiye. O. Oğuz'a Armağan. Marmara Üniversitesi Yayını. İstanbul. 1999.

⁵ Kernisky, Debra A., Proactive Crisis Management and Ethical Discourse: Dow Chemical Issues Management Bulletins 1979-1990. Journal of Business Ethics, 16-8,s.843-853.1997.

imkan tanınması ve sürpriz olarak ortaya çıkması gerekmektedir⁶.

Kriz dönemleri işletmeler açısından risklerin, tehditlerin ve belirsizliklerin fazlaştığı ve rutin çalışmaların devam ettirilemediği ve acil cevap verme zorunluluğunun söz konusu olduğu dönemlerdir. İşletmeler, kriz dönemlerinde varolan sorunların yanında kriz döneminde oluşan sorunlara çabuk karar vermek zorunlulukları ile karşı karşıya bulunmaktadır. Dolayısıyla, krizin işletmeleri içsel ve dışsal yönden etkileyen konular söz konusudur⁷.

Mali kriz kavramı ise finans kesiminin alt sektörlerinde para, bankacılık ve dış borç ile ilgili olarak ortaya çıkan ani ve büyük ölçekli sorunları nitelendirmek için kullanılmaktadır. Mali krizler, bankaların ve diğer mali kurumların ödeme zorluğu içine düşmesi, menkul kıymet borsalarında yaşanan büyük ölçekli çöküntüler ve ekonomik faaliyetlerdeki belirsizliğin artması şeklinde ortaya çıkmakta, üretimi, istihdamı ve ulusal paranın değerini olumsuz yönde etkilemektedir⁸. Kindleberger, mali krizlerin ortaya çıkışını, 17. yüzyıl ve hatta daha öncesine kadar götürür. Mali krizler konusu, günümüzün cari küresel ortamında, gelişen ekonomiler için çok önemli bir meseledir⁹. Mali krizler, finansal piyasaların etkin bir şekilde işlev görememesi ile

oluşur. Bu da ekonomik faaliyet hacminde şiddetli daralmalara yol açar. Genel kabul gören yaklaşıma göre özellikle yükselen piyasalarda yaygın olarak görülen mali krizler ana hatlarıyla para krizi, bankacılık krizi, borç krizi ve sistematik mali krizler olmak üzere dört grupta toplanabilmektedir. Bu krizler genellikle birbirini takip ettikleri için bunlar arasında çok kesin çizgilerle ayırım yapılamamaktadır¹⁰.

Mali kriz sürecinde ulusal refah düşer, işsizlik artar. Ani ortaya çıkışlarına karşın krizlerin etkileri uzunca bir süre devam edebilir. Mali krizler domino etkisiyle bütün ülkeleri etkilemektedir. Ancak mali krizlerin etkisi gelişmekte olan ülkelerde daha ağır olmaktadır¹¹. Mali kriz süreci aşağıdaki gibi tanımlanmaktadır¹²:

- Savaş gibi reel olaylardan veya parasal olaylardan kaynaklanan ekonomik koşullardaki değişmelerle uyumlaşan yaygın beklenti değişimleri,
- İş dünyasında yaygın kötü firma yönetimi, sürdürülemez bir borç yapısı, sisteme özgü likidite sıkışıklığı gibi faktörlerden dolayı bazı finansal kurumların borçlarını ödeyememe endişesi,
- Likit olmayan finansal ve reel varlıklardan paraya kaçış girişimleri,

6 Keown-McMullan'dan aktaran Güven, Murat; Mısırlı Kamuran, Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerde Kriz Yönetimi: Çaycuma Örneği. ZKÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 1. Sayı 1. s.3.2005.

7 Çarıkçı, İlker, İsmet. Titiz ve Hüsrev Eroğlu, "Küçük ve Orta Ölçekli Üretim İşletmelerinde Kriz Dönemine Özgü Finansman Sorunları ve Alternatif Pazarlama Stratejileri – Göller Bölgesi İşletmeleri Üzerine Bir Araştırma", Süleyman Demirel Üniversitesi İ.İ.B .F Dergisi, 7-1, s. 229-239,2002.

8 Bastı, Eyüp, Kriz Teorileri Çerçevesinde 2001 Türkiye Finansal Krizi, SPK Yayınları Yayın No:191/ 2006, s.7.2006.

9 Bordo M.D. 17.4.2008), Growing up to Financial Stability, Economics, Editor: Ronald MacDonald, Vol 2, 2008-12, April 17, 2008. http://www.economics-ejournal.org/economics/journalarticles/2008-12/version_1/?searchterm=None.

10 Delice, Güven, Finansal Krizler: Teorik ve Tarihsel Bir Perspektif., Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Sayı: 20, Ocak- Haziran 2003. 58-64.2003.

11 Parasız, İlker . Kriz Ekonomisi. Ezgi Kitabevi Yayınları. Bursa,1995.

12 Çeviş İsmail, Para Krizine Amprik Bir Yaklaşım, SPK Yayınları, Yayın No:187/ 2005, s.8.2005.

- Karar birimlerinin, zorunlu varlık satışının bir sonucu olarak, bazı finansal kurumların portföy değerlerinin azalması, diğer kurumların ve bankaların borç ödeyememe endişesi,
- Borç ödeyememe tehlikesi sonucunda, bankalara yönelik hücumların ve bunun sonucunda yaygın mevduatı nakde dönüştürme girişimleri ile genel banka paniklerinin ortaya çıkması,
- Banka panikleri ile mevduat/ para arzı ve mevduat /rezerv oranlarının ve sonucunda da para arzının azalması,
- Para arzının azalması ve paranın dolaşım hızının düşmesi ile birlikte reel ekonomik faaliyet hacminin daralması ve fiyatlar genel düzeyinin düşmesi,
- Firma karlarının ve net servetlerinin azalması,
- Varlık fiyatlarının ve fiyatlar genel düzeyinin düşmesi sonucunda, ekonominin Fisherçi borç bunalımı sürecine girmesi, (banka fonları ile borç finansmanına gidilmesi mevduat para arzının ve fiyatlar genel düzeyini arttırması anlamına gelmektedir.)

3.KOBİ KAVRAMI VE EKONOMİK SİSTEMDE KOBİLER

KOBİ'lerin tanımlamaları çeşitlilik göstermekle birlikte; uluslararası platformda da genel kabul görmüş bir tanımdan bahsetmek oldukça zordur. Genellikle, KOBİ'lerin tanımlanmasında çalıştırdıkları işçi sayısı, nakit akışı, satış hacmi gibi

sayısal kriterler söz konusudur. Bu kriterlerin yanında, yönetimin bağımsız olması ve işletme sahibinin genellikle yönetici olması, sermayenin tedarik edilmesi ve sahipliğin tek bir kişinin veya birkaç kişinin elinde olması, piyasanın yerel olmamasına rağmen, faaliyet alanının öncelikle yerel olması ve işletmenin, aynı dalda faaliyet gösteren büyük işletmelere göre küçük ölçekli olması faktörlerinden en az ikisine sahip olan işletmeler “küçük işletme” olarak nitelendirilmektedir¹³. Avrupa Birliği'nin KOBİ tanımıyla uyumlaştırılan yeni KOBİ tanımına göre¹⁴ :

- a) Mikro işletme: 10 kişiden az yıllık çalışan istihdam eden ve yıllık net satış hasılatı ya da mali bilançosu 1 milyon TL'yi aşmayan çok küçük ölçekli işletmeler,
- b) Küçük işletme: 50 kişiden az yıllık çalışan istihdam eden ve yıllık net satış hasılatı ya da mali bilançosu 5 milyon TL'yi aşmayan işletmeler,
- c) Orta büyüklükteki işletme: 250 kişiden az yıllık çalışan istihdam eden ve yıllık net satış hasılatı ya da mali bilançosu 25 milyon TL'yi aşmayan işletmeler.

Yönetmeliğe göre KOBİ'ler, diğer işletmeler ile olan sermaye veya oy hakkı ilişkilerine göre bağımsız işletmeler, ortak işletmeler ve bağlı işletmeler olmak üzere üçe ayrılıyor. Yeni tanımla getirilen bağımsızlık ilkesi ise yönetmelikte şu şekilde tanımlanmaktadır:

Gerçek veya tüzel kişilerin sahip olduğu ve bu yönetmeliğe göre ortak veya bağlı işletme sayılmayan bir işletme;

¹³ Megginson, L., M.Byrd Ve W.Megginson, Small Business Management An Entrepreneur'Ös Guidebook, Fourt Edition, McGraw –s.15. Hill, 2003.

¹⁴ Bakanlar Kurulu 2005/9617 sayılı kararı “Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Tanımı, Nitelikleri ve Sınıflandırılması Hakkında Yönetmelik”, Resmi Gazete, 18 Kasım 2005.

- a) Başka bir işletmenin % 25 veya daha fazlasına sahip değilse,
- b) Herhangi bir tüzel kişi veya kamu kurum ve kuruluşu veya birkaç bağlı işletme tek başına veya müştereken bu işletmenin % 25 veya daha fazla hissesine sahip değilse,
- c) Konsolide edilmiş hesaplar düzenlemiyorsa ve konsolide hesaplar düzenleyen başka bir işletmenin hesaplarında yer almıyorsa ve bu nedenle bağlı bir işletme değilse, bağımsız işletme kabul edilmektedir.

Türkiye’de toplam işletmelerin %98’ini KOBİ’ler oluşturur. KOBİ’lerin toplam istihdamdaki payı %56,3 ve toplam yatırımlardaki payı %26,3’tür¹⁵.

Bu bağlamda KOBİ’ler ekonomik ve sosyal gelişmenin en önemli yapı taşlarıdır. İstihdama katkıları, teknolojik yeniliklere yatkınlıkları, bölgelerarası büyümeye etkileri ve esneklikleri sistemdeki önemlerini arttırmaktadır.

4. EKONOMİK KRİZ VE KOBİ’LER

Kriz yönetimi tüm işletmelerde olduğu gibi KOBİ’ler içinde çok önemlidir. Kriz yönetiminin KOBİ’ler için daha önemli olması, KOBİ’lerin temel özellikleri arasında sayılan, işletmenin bizzat işletme sahibi tarafından yönetilmesi gerçeğinde yatmaktadır. Oysa büyük işletmelerde kriz yönetimi konusu ile bu işte profesyonelleşmiş özel bölümler veya halkla ilişkiler aceneleri ilgilenmektedir. KOBİ’lerde kriz yönetimi

konusunda ortaya çıkan sorunlardan birisi de, KOBİ’lerde kriz yönetimi konusuna gereken önemin verilmemesidir¹⁶.

Şüphesiz bütün mali krizler ekonomik daralmaya neden olmakta ve küçülen ekonomi ve azalan talep bütün işletmeleri etkilemektedir. KOBİ’ler mali kriz süreçlerinde temel finansal sorunlarını daha ağır yaşamakta ve finansal kaynak bulamamaktadırlar. İşsizliğin artması, ekonomide negatif büyüme, yatırımların azalması, kapasite kullanım oranlarının düşmesi, kredilerin geri ödenememesi, protesto edilen çek ve senet sayılarındaki artış ve kapanan işletme sayılarındaki artış mali krizlerin ortak sonuçlarıdır. Katma değere önemli katkı sağlayan KOBİ’lerin yabancı kaynaklarının en önemli kısmını banka kredileri oluşturmaktadır. Kriz ortamında oluşan belirsizlik ve istikrarsızlık bankacılık sektörünü dolaylı olarak da işletmeleri etkilemektedir. Mali krizler yüksek faiz, ağır teminat koşulları, kredi miktarlarında yetersizlik gibi sorunları da beraberinde getirmekte zaten kredi temininde güçlük çeken KOBİ’ler kriz dönemlerinde iflasın eşiğine gelebilmektedir.

TCMB verilerine göre 2009 yılında “Hanehalkı Özel Tüketim Harcamaları”ndaki değişim % -23,6 olarak gerçekleşmiştir¹⁷. Buna bağlı olarak KOBİ’lerin iş hacimlerinde ve satış kapasitelerinde düşüşler olmuştur. Bu süreçte KOBİ’ler yurtiçi alacaklarının yanı sıra yurtdışı alacaklarının tahsilinde de sorun yaşamıştır. Alacaklarını tahsilde sıkıntı yaşayan KOBİ’lerin birçoğu kapanma aşamasına gelmiştir.

¹⁵ Bulut, Z. Atıl, B. Öngören ve K. Engin, “KOBİ’lerde Elektronik Ticaretin Kullanımı: İstanbul Örneği”, *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 7 (2), 150-161 .2006.

¹⁶ İbicioğlu, Hasan, İsmet Çarıkçı. Küçük İşletmelerin Kriz Dönemi Rekabet Stratejileri, Krizden Çıkışta KOBİ’lerin Yeniden Yapılandırılması Ve 2000’li Yıllar İçin Değişim Stratejileri”, Çukurova Üniversitesi İ.İ.BF. Dergisi, s. 171-178, 2000.

¹⁷ <http://www.tcmb.gov.tr>

Kriz dönemlerinde bazı faktörler işletmelerin yaptıkları planlamaları aksatmakta ve dolayısı ile likidite sorunlarının doğmasına neden olmaktadır. Alan yazınında, kriz dönemlerinde KOBİ'lerin likiditeleri ile ilgili olarak yapılan çalışmalardaki ortak sonuç özellikle KOBİ niteliğindeki firmaların kriz sürecinde likiditelerinin düştüğüdür¹⁸.

Ülkemizde mali krizlerin KOBİ'lere etkilerini belirlemeye yönelik olarak yapılan çalışmalar göstermektedir ki krizlerden daha çok KOBİ'ler etkilenmektedir. Kriz süreçlerinde KOBİ'lerin üretim ve kapasite kullanım oranları düşmektedir. Sosyal vd. tarafından KOBİ'ler üzerinde yapılan bir araştırmaya göre işletmeler kriz dönemlerinde işten çıkarma, çalışma sürelerini kısaltma, ücretli ve ücretsiz izin verme gibi çalışanların aleyhine uygulamalar yapmaktadır¹⁹. İSO tarafından yapılan bir araştırmada ise krizle birlikte üretimi azalan kuruluşların toplam işletmelere oranında küçük işletmeler ilk sırada yer alırken, büyük ölçekli işletmeler ikinci sırada orta ölçekli işletmeler ise son sıradadır²⁰.

Erkuş tarafından yapılan bir araştırmada ise krizle birlikte KOBİ'lerde üretimin azaldığı belirlenmiştir²¹. Kriz dönemlerinde KOBİ'lerde üretimin azalmasına ilişkin bir başka çalışmada Harvie ve Lee tarafından yapılmıştır. Bu çalışmada KOBİ'lerde üretimin azalmasının nedeni üretimde çeşitlendirmenin yapılamaması olarak belirtilmiştir²².

Müslümov tarafından yapılan çalışmada elde edilen bir diğer bulgu ise karlılıkla ilgilidir. Kriz dönemlerinde KOBİ'lerde karlılık azalır hatta KOBİ'ler zarar ederler İSO tarafından yapılan çalışmada da aynı bulguya ulaşılmıştır²³.

5. 2008 KÜRESEL KRİZİNİN İZMİR'DEKİ KOBİ'LERE ETKİLERİNİ BELİRLEMEYE YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA

5.1.ARAŞTIRMANIN AMACI

Kriz üzerine yapılan çalışmalar göstermektedir ki işletmeler kriz süreçlerinden farklı şekillerde etkilenmektedir ancak krizlerin en çok KOBİ'leri etkilediği ortak bir görüş olarak kabul edilmektedir. Bu araştırmanın amacı, İzmir'de e faaliyet gösteren KOBİ'lerin küresel krizden ne ölçüde etkilendiklerini ve kriz sürecinde almış oldukları önlemleri belirlemektir.

5.2. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI

Bu araştırma İzmir Atatürk Organize Sanayi Bölgesi, Pınarbaşı ve Kısıkköy'de bulunan ve tesadüfi olarak seçilen 180 işletmede yapılmıştır. Araştırmada eğitimli anketörler kullanılmış bazı işletmelere de elektronik posta iletileri gönderilerek ulaşılmıştır. Anketler işletme sahipleri, muhasebe yöneticileri veya finans sorumluları ile yapılmıştır. Araştırmanın kapsamı belirli bir faaliyet kolu ile sınırlandırılmamış değişik faaliyet kollarındaki işletmeler incelenmiştir.

18 Müslümov, Alovst ve Ahmet Karataş, "The Effects Of The Asian Crisis To Turkish Manufacturing Industry: The Case Of Textile, Food And Cement Industries", Doğu Üniversitesi Dergisi, 4, s. 91-104, 2001.

19 Sosyal Abdullah, Karasoy H. Alpay, Alıcı Sedat, KOBİ'lerde Kriz Yönetimi: K. Maraşta Tekstil Sektöründeki KOBİ'lerde Bir Uygulama. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 21/2009. s. 431-446.

20 Güvemli, Oktay. "Krizin İmalat Sanayiine Etkileri İstanbul Sanayi Odası'nın 2001 Yılı İlk Yarısı İçin Durum Tespiti", Muhasebe ve Finansman Dergisi, 12, s. 59-61, 2001.

21 Erkuş Hasan, Şubat 2001 Krizinin Malatya Sanayi İşletmeleri Üzerinde Ortaya Çıkardığı Etkiler", Ekonomik Yorumlar, 38-8, s. 37-48, 2001.

22 Harvie, Charles. ve Bonn.LEE, "The Study Of Small And Medium Sized Enterprises in East Asia", <http://www.uow.edu.au/%7Eboon/ToC1.htm>,

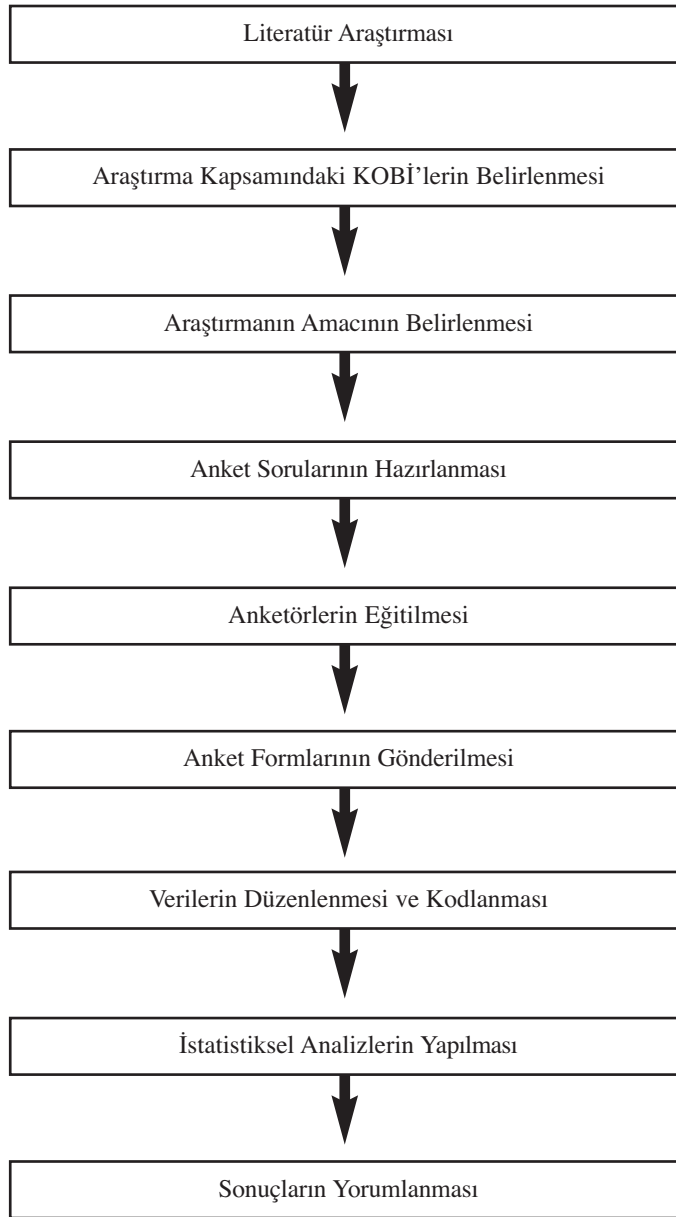
23 Müslümov age. İSO age.

5.3. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Anket çalışmasının soruları hazırlanmadan önce KOBİ'lerde muhasebe biriminde çalışan 10 kişilik bir grupla yüz yüze görüşülerek krizin olası etkileri tartışılmış ve soruların genel kapsamı bu çalışmayla oluşturulmuştur. 30 işletme ile

pilot çalışma yapılmıştır. Pilot çalışma verilerine göre sorular düzenlenerek araştırma gerçekleştirilmiş ve sonuçlar SPSS (Statistical Programme for Social Science) programında değerlendirilmiştir. Araştırma sırasında izlenen yöntem aşağıdaki gibi gösterilebilir.

Şekil 1. Araştırma Yöntemi

5.4.ARAŞTIRMANIN BULGULARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Çalışmanın bu bölümünde araştırma bulguları tablolar yardımıyla açıklanmıştır. Araştırmaya katılan işletmelerin sektörlere göre dağılımı aşağıda verilmiştir.

5.4.1. Araştırmaya Katılan KOBİ'lerin Özellikleri

Bu bölümde araştırma kapsamındaki KOBİ'lerin genel özellikleri verilmiştir.

Tablo 1. Araştırmaya Katılan KOBİ'lerin Sektörel Dağılımı

Sektör	Sayı	Yüzde
Gıda	44	%24.4
Metal Eşya	41	%24
Tekstil	17	%10
Kimya	9	%5
Mobilya	7	%4
Bilişim	5	%3
Sağlık	4	%2
Diğer	53	%29

Araştırmaya katılan işletmelerin %25'i gıda sektöründe, %24'ü metal eşya sektöründe,%10'u tekstil sektöründe, %5'i kimya sektöründe, %4'ü mobilya sektöründe,%3'ü bilgisayar ve bilişim teknolojileri sektöründe, %2'si sağlık sektöründe %29'u ise farklı sektörlerde faaliyet göstermektedir.

Tablo 2. Araştırmaya Katılan KOBİ'lerin Faaliyet Türleri

Faaliyet Türü	İşletme Sayısı	Yüzde
Üretim	34	19
Ticaret	94	52
Hizmet	52	29

Araştırma kapsamındaki KOBİ'lerin %19'u üretim, %52'si ticaret, %29' hizmet işletmesidir. Hukuki yapılarına göre %55'i adi şirket veya şahıs işletmesi, % 36'sı limited şirket, %2'si anonim şirket statüsündedir.

Tablo 3. Araştırmaya Katılan KOBİ'lerde Çalışan Sayısı

Çalışan Sayısı	İşletme Sayısı	Yüzde
1-9 çalışan	148	%82
10-49 çalışan	28	%16
50-249 arası çalışan	4	%2

Araştırma yapılan KOBİ'lerin %82'si 1-9 arası personel istihdam etmektedir dolayısıyla mikro işletmedir. %16'sı 50 kişiden az personel çalıştırmaktadır ve küçük işletmedir. %2'si ise orta ölçekli işletmedir.

Tablo 4. 2008 Mali Krizi Araştırmaya Katılan KOBİ'leri Etkiledi mi?

	İşletme Sayısı	Yüzde
Etkiledi	166	%92,2
Etkilemedi	10	%5,6
Kararsız	4	%2,2

“2008 küresel mali krizi işletmenizi etkiledi mi?” sorusuna KOBİ’lerin %92,2’si etkiledi yanıtını %5,6’sı etkilemedi yanıtını vermiştir.

Tablo 5. Araştırmaya Katılan KOBİ’lere Göre 2008 Mali Krizinin Nedenleri

Kriz Nedenleri	Sayı
Siyasi Nedenler	61
ABD’deki Ekonomik Bunalım	51
Siyasi Belirsizlik	34
Suni Gündem	25

KOBİ’lerden öncelikle 2008 küresel mali krizinin nedenlerini önceliklerine göre sıralamaları istenmiştir. KOBİ’lerin çoğunluğu 2008 küresel mali krizinin siyasi nedenlerden kaynaklandığını düşünmektedir. Amerika Birleşik Devletleri’ndeki ekonomik bunalım ikinci kriz nedenidir. 2008 küresel mali krizinin belirsizlik ve suni gündemden kaynaklandığı görüşü diğer kriz nedenleri olarak sıralanmaktadır.

5.4.2.2008 Mali Krizinin KOBİ’lerin Kapasite Kullanımına ve Karlılığına Etkileri

Bu bölümde 2008 Mali Krizini KOBİ’lerin kapasite kullanımına ve karlılığına etkilerine ilişkin soruların yanıtları değerlendirilmiştir.

Tablo 6. 2008 Küresel Krizinin KOBİ’lerin 2008 ve 2009 Yılındaki Kapasite Kullanım Oranlarına Etkileri

Kapasite Kullanım Oranı	2008	2009	Yüzde 2008	Yüzde 2009
Düşük Kapasite	63	72	%35	%40
Orta Kapasite	102	96	%57	%55
Tam Kapasite	13	11	%8	%5

Küresel krizin KOBİ'lerin kapasite kullanım oranlarına etkisini ölçmek amacıyla 2008 ve 2009 yılındaki kapasite kullanımları sorulmuştur. Araştırma kapsamındaki KOBİ'lerin %35'i 2008 yılında düşük kapasite ile %57'si orta kapasiten ile %8'i ise tam kapasite ile çalıştıklarını belirtmişlerdir. 2009 yılında düşük kapasite ile çalışan KOBİ'lerin oranı %40, orta kapasite ile çalışanların oranı %55 olmuştur, tam kapasite ile çalışan işletme oranı %5'tir. Bu durum

2008 küresel mali krizinin etkilerinin 2009 yılında daha da arttığını göstermektedir.

Çetinkaya ve Erdoğan tarafından yapılan "Küresel Ekonomik Krizin KOBİ'ler Üzerindeki Etkileri: Sakarya'daki KOBİ'ler Üzerine Bir Araştırma" konulu araştırmada da araştırma kapsamındaki KOBİ'lerin %81'i 2008 küresel krizi nedeniyle siparişlerinin azaldığını dolayısıyla kapasitelerinin düştüğünü belirtmiştir.

Tablo 7. 2008 Küresel Krizinin KOBİ'lerin 2008 ve 2009 Yılındaki Karlılık Oranlarına Etkileri

Karlılık Oranı	2008	2009	Yüzde 2008	Yüzde 2009
Kar	100	85	%44	%47
Zarar	80	95	%56	%53

KOBİ'lere 2008 yılı ve 2009 yılındaki bilanço karları sorulmuştur. 2008 yılında %56'sını zarar beyanında %44'ünün ise kar beyanında bulunduğu belirlenmiştir. 2009 yılında ise %53'ü zarar %47'si kar beyanında bulunmuştur.

5.4.2. 2008 Küresel Mali Krizin KOBİ'lerin Finansal Yapısına Etkileri

Bu bölümdeki sorular KOBİ'lerin 2008 küresel mali krizinde karşılaştıkları finansal sorunları ölçmeye yöneliktir. Bu amaçla KOBİ'lerden küresel mali kriz nedeniyle karşılaştıkları finansal sorunları önem derecelerine sınıflandırmaları istenmiştir.

Tablo 8. 2008 Küresel Kriz Sürecinde KOBİ'lerin Finansal Sorunları

	Sayı	Yüzde
Satışlar azaldı	40	%22,2
Tahsilat sorunu arttı	37	%20,6
Borç yüklerinin artması	27	%15
Kredilerin ödenememesi	16	%89

Küresel mali kriz KOBİ'lerin öncelikle satış miktarları düşürmüştür ve tahsilat sorunlarını arttırmıştır. Araştırmaya katılan KOBİ'lerin kriz sırasında karşılaştıkları diğer finansal sorunlar borç yüklerinin artması ve kredilerin ödenememesidir.

2008 küresel mali krizi sırasında KOBİ'lerin finansal kaynak bulmada güçlük çektiği görülmüştür. Kredi bulmak isteyen KOBİ'ler en çok teminat sorunu yaşamaktadır. Kredi maliyetlerinin yüksek olması, ödeme planlarının kriz ortamına uygun olmaması ve bürokrasi kaynak bulmada karşılaşılan diğer sorunlardır.

5.4.3.KOBİ'lerin Küresel Mali Kriz Karşısında Aldığı Önlemler

Çalışmanın bu bölümünde kriz karşısında KOBİ'lerin almış önlemler incelenmiştir ve 2008 küresel mali krizi karşısında almış oldukları önlemleri önem derecelerine göre sınıflandırmaları istenmiştir.

Tablo 9. 2008 Küresel Kriz Sürecinde KOBİ'lerin Almış Olduğu Önlemler

	Sayı	Yüzde
Personel çıkarma	55	%30,6
Ücret zamlarının ertelenmesi	36	%20
İkramiye vb. kaldırılması	19	%10,6
Personelin ücretsiz izne çıkarılması	6	%3

KOBİ'lerin 2008 küresel mali krizinde önlem olarak en çok personel çıkardıkları görülmüştür. Ücret zamlarının ertelenmesi başvurulan ikinci önlemdir. İkramiyelerin kaldırılması, personelin ücretsiz izne çıkarılması ve çalışma sürelerinin azaltılması en çok başvurulan diğer kriz önlemleridir.

Çalışma kapsamındaki KOBİ'lere küresel mali kriz nedeniyle hükümet ve diğer çevreler tarafından alınan önlemlerin yeterli olup olmadığı sorulmuştur. %95'i kriz önlemlerini yeterli bulmamaktadır.

KOBİ'lerin %25'i krizi yönetmeye yönelik stratejiler geliştirdiklerini, %18'i çalışanlarını psikolojik olarak hazırladıklarını belirtmişlerdir. %4'ü kriz yönetim ekibi oluşturduklarını %52'si ise hiçbir çalışma yapmadıklarını ifade etmiştir.

5.4.4. KOBİ'lerin 2008 Küresel Mali Krizinin Etkilerinin Azaltılmasına Yönelik Önerileri

Çalışmanın bu bölümünde Türkiye'de 2008 küresel mali krizinin etkilerinin azaltılması için alınması gereken önlemler sorulmuştur.

Tablo 10. KOBİ'lerin 2008 Küresel Mali Krizinin Etkilerinin Azaltılmasına Yönelik Önerileri

	Sayı	Yüzde
Tüketim üzerinden alınan vergilerin azaltılması	60	%33,3
Vergilerin ertelenmesi	57	%31,7
KOSGEB desteklerinin artırılması	28	%15,6
Kredi faizlerini düşürülmesi	9	%5

KOBİ'ler krizin etkilerinin azaltılması için tüketim üzerinden alınan vergilerin oranlarının düşürülmesi gerektiğini belirtmektedir. Vergilerin ertelenmesi ve KOSGEB desteklerinin kriz dönemlerinde artırılması yönünde beklentileri olan işletmeler kredi vadelerinin uzatılmasının ve KOBİ'lere yönelik banka kredilerinin faizlerini düşürülmesinin krizin etkilerini azaltacağı ortak görüşündedir.

SONUÇ

Elde edilen bulgular ışığında İzmir'de faaliyet gösteren KOBİ'lerin 2008 küresel mali krizden etkilendikleri özellikle satışlarının düştüğü ve tahsilat sorunlarının arttığı görülmektedir. İzmir'de faaliyet gösteren KOBİ'ler 2008 küresel mali krizi için alınan önlemleri yetersiz bulmaktadır. Kriz karşısında önlem olarak personel çıkaran KOBİ'lerin 2008 ve 2009 yıllarındaki kapasite kullanım oranları kriz nedeniyle düşmüştür. 2008 ve 2009 yıllarında bilançolarının zarar beyan ettiklerini ifade eden KOBİ'ler bunun sorumlusunun küresel mali kriz olduğunu düşünmektedir.

Ülke ekonomisinin gelişmesi ve daha sağlam bir yapıya kavuşabilmesi için ekonominin önemli dinamikleri olan KOBİ'lerin, finansal sorunlarının kriz dönemlerinde arttığı bilinmektedir. Bu bağlamda bu işletmelerin sorunlarına karşı mali kriz dönemlerinde daha duyarlı davranılmalı ve gereken destekler sağlanmalıdır.

Mali kriz süreçlerinin geçici süreçler olmadığı tekrarlaması muhtemel ekonomik olaylar olduğu algısının tüm işletmeler özellikle KOBİ'ler tarafından kabul edilmesi gerekir. Bu süreçlerin KOBİ'ler tarafından en az hasarla atlatılabilmesi için gerekli eğitimlerin ilgili kurumlar tarafından verilmesinde yarar vardır.

KAYNAKÇA

- Bastı, Eyüp, Kriz Teorileri Çerçevesinde 2001 Türkiye Finansal Krizi, SPK Yayınları Yayın No:191/ 2006.
- Bastı, Eyüp, Kriz Teorileri Çerçevesinde 2001 Türkiye Finansal Krizi, SPK Yayınları Yayın No:191/ 2006, s.7.2006.
- Bordo M.D. 17.4.2008, Growing up to Financial Stability, Economics, Editor: Ronald MacDonald, Vol 2, 2008-12, April 17, 2008. http://www.economics-ejournal.org/economics/journalarticles/2008-12/version_1/?searchterm=None.
- Bulut, Z. Atıl, B. Öngören ve K. Engin, “KOBİ’lerde Elektronik Ticaretin Kullanımı: İstanbul Örneği”, *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 7 (2), 150-161.2006.
- Çarıkcı, İlker, İsmet.Titiz ve Hüsrev Eroğlu, “Küçük ve Orta Ölçekli Üretim İşletmelerinde Kriz Dönemine Özgü Finansman Sorunları ve Alternatif Pazarlama Stratejileri – Göller Bölgesi İşletmeleri Üzerine Bir Araştırma”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İ.İ.B .F Dergisi*, 7-1.
- Çetinkaya, Emel, Erdoğan , Ekrem Küresel Ekonomik Kriz’in KOBİ’ler Üzerindeki Etkileri:Sakarya’daki KOBİ’ler Üzerine Bir Araştırma. Çimento Endüstrisi İşverenleri Sendikası Dergisi. Eylül 2010.
- Çeviş İsmail, Para Krizine Amprik Bir Yaklaşım, SPK Yayınları, Yayın No:187/ 2005, s.8.2005.
- Delice, Güven, Finansal Krizler: Teorik ve Tarihsel Bir Perspektif., Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Sayı: 20, Ocak- Haziran 2003.
- Diñer, Ömer, Stratejik Yönetim ve İşletme Politikası, 2. Baskı., İstanbul: Timas Yayınları.1992
- Erçel, Gazi, “Enflasyonu Düşürme Programı ve Küçük ve Orta Boy İşletmeler”, *Ekonomik Forum Dergisi*, S:9, Yıl:7.2000.
- Erkuş Hasan, Şubat 2001 Krizinin Malatya Sanayi İşletmeleri Üzerinde Ortaya Çıkardığı Etkiler”, *Ekonomik Yorumlar*, 38-8, s. 37-48, 2001.
- Güloğlu ve Altınoğlu, Bülent, Ender, Finansal Serbestleşme Politikaları ve Finansal Krizler : Latin Amerika, Meksika, Asya ve Türkiye Krizleri. İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi. Sayı 27. Ekim.2002
- Güvemli, Oktay, “Krizin İmalat Sanayiine Etkileri İstanbul Sanayi Odası’nın 2001 Yılı İlk Yarısı İçin Durum Tespiti”, *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 12, s. 59-61, 2001.
- Güven, Murat; Mısırlı Kamuran Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerde Kriz Yönetimi: Çaycuma Örneği.ZKÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 1.Sayı.1.2005.
- Harvie, Charles. ve Bonn.LEE, “The Study Of Small And Medium Sized Enterprises in East Asia”, <http://www.uow.edu.au/%7Eboon/ToC1.htm>,
- İbicioğlu, Hasan, İsmet Çarıkcı, Küçük İşletmelerin Kriz Dönemi Rekabet Stratejileri, Krizden Çıkışta KOBİ’lerin Yeniden Yapılandırılması Ve 2000’li Yıllar İçin Değişim Stratejileri”, *Çukurova Üniversitesi İ.İ.BF. Dergisi*.2000.
- Karluk, Rıdvan, Güneydoğu Asya ve Rusya Krizi Karşısında Türkiye. O. Oğuz’a Armağan. Marmara Üniversitesi *Yayını*. İstanbul. 1999.
- Kernisky, Debra A., Proactive Crisis Management and Ethical Discourse: Dow Chemical Issues Management Bulletins 1979-1990. *Journal os Business Ethics*, 16-8.
- Megginson, L., M.Byrd ve W.Megginson, Small Business Management An Entrepreneur°Os Guidebook, Fourt Edition, McGraw –s.15. Hill, 2003.
- Müslümov,Alovsat ve Ahmet Karataş, “The Effects Of The Asian Crisis To Turkish

Manufacturing Industry: The Case Of Textile, Food And Cement Industires”, Dođus Universitesi Dergisi, 4, s. 91-104, 2001.

Parasız, İlker , Kriz Ekonomisi. Ezgi Kitabevi Yayınları. Bursa,1995.

Soysal Abdullah, Karasoy H.Alpay,Alıcı Sedat, KOBİ’lerde Kriz Yönetimi: K.Maraşta Tekstil Sektöründeki KO-Bİ’lerde Bir Uygulama. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi.21/2009. <http://tcmb.gov.tr>

Bakanlar Kurulu’nun 2005/9617 sayılı kararı ile kabul edilen “Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Tanımı, Nitelikleri ve Sınıflandırılması Hakkında Yönetmelik”, 18 Kasım 2005

Bakanlar Kurulu 2005/9617 sayılı kararı “Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Tanımı, Nitelikleri ve Sınıflandırılması Hakkında Yönetmelik”, Resmi Gazete, 18 Kasım 2005.